

ג. נראה שמי שאנוס על הבדיקה, אינו חייב לצאת מביתו לימות הפסח פן ימצא חמץ ויבוא לאכלו (כן מובא בכתבי קה"י סי' ס להוכיח מדברי התוס' י. ואפשר אף אם פשע מתחילה ולא בדק ועתה אנוס מלבדוק, לא מצינו שאסרו חכמים לדור בבית שאינו בדוק. ומה שהצריכו חכמים העמדת מחיצה בחמץ של נכרי, היינו בחמץ ידוע. וצ"ב).

דפים ב – ג

ב. מהי משמעות המלה 'אור' הבאה כציון של זמן, בלשון חכמים ובלשון המקרא?

בלשון חכמים, 'אור' המשמש כציון זמן משמעו ליל, כגון: 'אור לארבעה עשר בודקים את החמץ'; 'ואימתו משיאין משואות – לאור עיבורו'; 'המפלת אור לשמונים... ועוד.

א. והוא כינוי כלשון 'סגי נהור' (הערוך, וכן יש הרבה דברים שנקראים כהפכם. פיה"מ לרמב"ם). ונראה עוד שהוא בא מלשון 'אורתא' שבארמית. ומצינו כיוצא בזה כמה ביטויים במשנה המבוססים על תרגום לשון ארמית (ע' בספר עיונים בדברי חז"ל ובלשונם לר"ח ארנטרובי עמ' ב).

ב. בתוס' (ד"ה רבי אליעזר) משמע שלמסקנא מתפרשים דברי התוספתא 'משעת האור' – מעמוד השחר. ובספר פני יהושע כתב על פי זה שפעמים השתמשו חכמים ב'אור' במשמעות יום. וע' גם בצל"ח (אך יתכן לפרש 'משעת האור' – אור ממש, כלומר משעה שהיום מתחיל להאיר). ובריתב"א מבואר שלפי המסקנא 'משעת האור' היינו מהלילה.

בלשון המקרא אין הוכחה ללשון 'אור' במשמעות לילה, כגון הללוהו כל כוכבי אור; אפשר לפרש 'כוכבי לילה' ואפשר לפרש 'כוכבים המאירים' (ובצל"ח צדד לפרש לפי המסקנא במשמעות לילה. ואילו רש"י באיוב כד, יז) מפרש 'לאור יקום' – ליום. והתרגום תירגם: 'לאורתא'.

דפים ג – ד

ג. אלו כללים והנהגות נלמדים בסוגיא אודות דיבורו ולשונו של אדם?

אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה... רב פפא אמר: תשע... רבינא אמר: עשר... רב אחא בר יעקב אמר: שש עשרה...

תניא דבי רבי ישמעאל: לעולם יספר אדם בלשון נקיה, שהרי בזב קראו (הכתוב) מרכב ובאשה קראו מושב [מלבד כשמתאר הכתוב רכיבה ממש, אינו משנה ללשון ישיבה, וכגון ברכיבת רבקה ונערותיה על הגמלים משום פחד הגמלים, ועוד כיו"ב]. וכן דרך החכמים לבחור לשון נקיה ומבוררת. וכן בשיחת חולין במילי דעלמא, מצוה לספר בלשון נקיה.

והסיקו, כל מקום שיש שתי לשונות השוות בארכן – יש לנקוט את הנקיה, אבל כאשר הלשון הנקיה ארוכה, נוקט לשון קצרה (בדבר הלכה ולא במילי דעלמא. מהר"ם חלאוהו), כדרך שנוקט הכתוב בכל מקום לשון 'טמא' – שאמר רב הונא אמר רב משום רבי מאיר: לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.

במקומות מסוימים האריך הכתוב ובחר לשון נקיה, כדי ללמדנו שיש לחזור אחריה, אבל בעלמא יש לנקוט הקצרה הגם שהארוכה נקיה יותר (עפ"י רש"י ותוס'; פני יהושע). ומהרש"א כתב שלשון קצרה וצחה ולשון ארוכה ואינה צחה – שתיהן שוות ואין עדיפות לאחת מהן. ויש אומרים שלאדם עדיף בכל אופן לנקוט לשון הנקיה, אפילו היא ארוכה (ע' שפת אמת).